gemeente Steenbergen

Nota van Uitgangspunten

Arbeidsmigratie

De Nota van Uitgangspunten schetst dilemma's, afwegingen en keuzes voor een nieuw integraal beleid Arbeidsmigratie.

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
2. Actuele situatie 4
2.1 Wie is arbeidsmigrant? 4
2.2 Ontwikkelingen arbeidsmarkt 4
2.3 Economie en arbeidsmigranten 5
2.4 Arbeidsmigranten in de gemeente Steenbergen 5
2.5 Behoefte van Steenbergse bedrijven aan arbeidsmigranten 6
2.6 Bestaande huisvesting voor arbeidsmigranten 7
3. Dilemma's, overwegingen en keuzes 8
3.1 Huisvesting van arbeidsmigranten 8
3.2 Economische afwegingen 14
3.3 Participatie en integratie 15
3.4 Onderwijs en taal 16
3.5 In- en uitschrijving Basisregistratie Personen (BRP) 17
3.6 Verblijfsbelasting 17
3.7 Toezicht en handhaving 18
3.8 Convenanten met werkgevers en huisvesters 18
3.9 Communicatie 19
3.10 Regionale afstemming 19
3.11 Risico's 20
4. Hoe nu verder? 20

Bijlage I: Tabel met te realiseren verblijfplaatsen 21

1. INLEIDING

Arbeidsmigranten wonen, werken en leven al jaren in de gemeente Steenbergen. Zij leveren een belangrijke bijdrage aan de lokale en regionale economie. De laatste jaren is er sprake van een verdere toename van het aantal arbeidsmigranten. Deze groei brengt nieuwe vraagstukken met zich mee. Waar huisvesten we deze mensen? Hoe gaan we om met integratie en participatie van arbeidsmigranten? Hoe houden we evenwicht tussen economische belangen, ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en de druk op de huizenmarkt? En hoe zorgen we ervoor dat de sociale cohesie in onze kernen blijft bestaan? Deze nota van uitgangspunten gaat in op deze onderwerpen aan de hand van twee delen. In het eerste deel (hoofdstuk 2) wordt de actuele situatie rondom arbeidsmigratie toegelicht. Het tweede deel (hoofdstuk 3) schetst de dilemma's, afwegingen en keuzes rondom deze thema's. Dit deel gaat ook in op enkele actuele dossiers rondom de huisvesting van arbeidsmigranten. De nota van uitgangspunten leggen we graag opiniërend aan u voor. De uitgangspunten zullen vervolgens verder worden uitgewerkt en vastgelegd in de beleidsnota arbeidsmigratie.

Wat eraan vooraf ging

In 2010 is beleid met betrekking tot huisvesting van arbeidsmigranten vastgelegd in de Beleidsnota Huisvesting Arbeidsmigranten Gemeente Steenbergen 2010. Met de Woonvisie 2015 is dit beleid in 2015 gecontinueerd. In dit beleid hebben we onder andere vastgelegd dat:

- het realiseren van huisvesting primair de verantwoordelijkheid van de werkgevers is,
- huisvesting binnen de gemeente Steenbergen vooral is bedoeld voor arbeidsmigranten die binnen de gemeente werken.
- huisvesting maatschappelijk verantwoord dient te zijn.
- de arbeidsmigrant die zich in de gemeente Steenbergen heeft gevestigd, en hier zijn hoofdverblijf heeft, in een woning thuishoort.
- huisvesting op het agrarisch bedrijf is toegestaan tot 40 personen.

Met deze afspraken is het huisvestingsbeleid op papier in orde. In de uitvoering van het beleid lopen we echter tegen een aantal dilemma's aan, mede vanwege de toename van het aantal arbeidsmigranten en het tekort aan huisvestingslocaties. De groei van arbeidsmigranten vraagt ook om een betere balans in het beleid tussen arbeidsmarkt en economie. Verder is er behoefte aan meer aandacht voor integratie en participatie van arbeidsmigranten. Daarom is in september 2018 de bestuursopdracht arbeidsmigratie vastgesteld. Hierin zijn de belangrijkste vraagstukken binnen de opgave Arbeidsmigratie benoemd.

Op 16 mei 2019 heeft de gemeenteraad het coalitieakkoord 2019-2022 'Aan de slag!' (van 8 mei 2019) vastgesteld als raadsakkoord. Aan het college is opdracht gegeven het raadsakkoord uit te voeren. In het raadsakkoord staan onder andere afspraken over huisvesting van arbeidsmigranten, het afsluiten van convenanten, integratie van arbeidsmigranten en toezicht en handhaving in de wijken. De afspraken uit het raadsakkoord liggen ten grondslag aan deze nota van uitgangspunten.

Aanpak

Over het algemeen wordt er vooral gesproken over arbeidsmigranten en wordt er maar weinig met ze gesproken over waar zij zelf behoefte aan hebben. Bij het verkennen van de verschillende dilemma's rondom arbeidsmigratie stond het daarom voorop dat we zoveel mogelijk met de doelgroep in gesprek wilden. In de praktijk blijkt het echter best lastig om deze groep te bereiken, met name door de taalbarrière. Naast persoonlijke gesprekken met enkele arbeidsmigranten hebben we een meertalige enquête uitgezet onder arbeidsmigranten die momenteel in onze gemeente werken en/of verblijven. 48 personen hebben hierop gereageerd. De resultaten geven geen representatief beeld maar geven wel een indicatie waar de wensen en behoeften van arbeidsmigranten liggen. Daarnaast zien we het als een eerste stap naar het opbouwen van een betere kennis over de arbeidsmigranten die in onze gemeente werken.

Verder was er weinig bekend over het aantal arbeidsmigranten dat precies in onze gemeente werkt en waar zij momenteel zijn gehuisvest. Daarom zijn we begonnen met een inventarisatie van de behoefte aan arbeidsmigranten bij bedrijven in de gemeente. Ook hebben we onderzoek laten doen naar huisvestingslocaties van arbeidsmigranten, met name in de woonwijken, maar ook in het buitengebied. Naast het doen van onderzoek hebben we bij veel partijen input opgehaald. Op 19 juni 2018, 30 januari 2019 en 19 februari 2019 vonden in Dinteloord overlegtafels plaats over de huisvesting van arbeidsmigranten. Daarnaast heeft de gemeenteraad op 15 april 2019 rondetafelgesprekken over arbeidsmigratie georganiseerd. Tijdens deze avond is waardevolle input geleverd voor het arbeidsmigratiebeleid. In de daaropvolgende periode hebben we aanvullende gesprekken gevoerd met uitzendbureaus, huisvesters, werkgevers(organisaties), provincie en andere gemeenten in de regio. Daarnaast hebben we middels een enquête op het 'Ik praat mee' platform inwoners bevraagd over zaken als huisvesting en integratie/ participatie van arbeidsmigranten. 325 inwoners hebben aan de enquête deelgenomen.

2. ACTUELE SITUATIE

2.1 Wie is arbeidsmigrant?

Arbeidsmigranten zijn personen die voor kortere of langere tijd naar Nederland komen om hier te werken en te wonen. In de gemeente Steenbergen gaat het vooral om arbeidsmigranten uit EU landen, met name uit Midden- en Oost-Europese landen, die hier komen om ongeschoold of laaggeschoold werk te verrichten. Als EU burgers hebben zij vrije toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt, met de aantekening dat ze voorzien in eigen onderhoud tijdens hun verblijf in Nederland. Zij bouwen verder dezelfde arbeidsrechten op als Nederlandse werknemers en hebben bijvoorbeeld recht op het minimumloon en de opbouw van WW rechten.

2.2 Ontwikkelingen arbeidsmarkt

De werkloosheid in Oost-Europa daalt hard. De krapte op de arbeidsmarkt stuwt de lonen flink op. In 2018 gingen de lonen in Polen en Roemenië met respectievelijk 6 procent en 30 procent omhoog.[1] Daarnaast moet Nederland concurreren met landen als Duitsland en Denemarken. De verwachting is daarom dat het in de toekomst steeds moeilijker zal worden om voldoende arbeidsmigranten uit (Oost-) Europa te halen. Momenteel zien we dat echter nog niet terug in de statistieken. Volgens het CBS groeide de Nederlandse bevolking sneller in de eerste helft van 2019 dan vorig jaar, vooral door de komst van arbeidsmigranten uit onder andere Polen.[2]

Bedrijven in onze gemeente geven aan dat ze arbeidsmigranten graag aan zich willen binden zodat ze niet telkens opnieuw op zoek hoeven naar goed personeel. Veel arbeidsmigranten keren jaarlijks terug bij hetzelfde bedrijf in onze gemeente. Ook zetten zij hun netwerk in en introduceren vrienden en familieleden bij het bedrijf. Meerdere bedrijven geven aan dat goed werkgeverschap en kwalitatief goede huisvesting steeds belangrijker is om aan voldoende personeel te komen.

In de media wordt het beeld neergezet dat er in de toekomst steeds meer arbeidsmigranten van buiten de EU zullen worden aangetrokken. Dit is echter nog niet zo gemakkelijk. Er moet namelijk een tewerkstellingsvergunning aan worden gevraagd om personeel uit niet EU-landen werk te kunnen bieden in Nederland. Een dergelijke vergunning is vrijwel niet te verkrijgen voor ongeschoold werk omdat er sprake moet zijn van een 'wezenlijk Nederlands belang'. Dat wil zeggen dat de werkgever in Nederland en elders in Europa geen geschikt personeel heeft kunnen vinden. De werkloosheidscijfers in Europa zijn

[1] NOS, 13 juni 2019. 'Sterke afname Poolse, Roemeense en Bulgaarse arbeidsmigranten verwacht'
[2] Volkskrant, 31 juli 2019. 'Nederlandse bevolking groeide sneller in eerste helft van 2019 dan vorig jaar, vooral door komst arbeidsmigranten'

(voorlopig) dermate hoog dat dit belang niet bewezen kan worden voor het veelal ongeschoolde werk dat in onze gemeente wordt aangeboden. In de toekomst moet rekening gehouden worden met een toename van arbeidsmigranten van buiten de EU voor specifieke beroepen in bijvoorbeeld de zorg. Precieze cijfers zijn onbekend maar naar schatting gaat het momenteel nog maar om kleine aantallen.

Automatisering en robotisering zijn belangrijke ontwikkelingen waarmee rekening moet worden gehouden in het beleid. Dit jaar wordt er bij een tomatenkweker in Steenbergen al getest met een plukrobot. Tot op heden blijven de meeste robots echter in de testfase hangen. Ook is de inzet van arbeidskrachten voorlopig goedkoper dan het investeren in robots. Het is niet duidelijk wanneer het omslagpunt zal plaatsvinden. Toch is het niet ondenkbaar dat over 10 jaar minder arbeidskrachten nodig zijn omdat een deel van het werk door robots wordt overgenomen. Tegelijkertijd zal door automatisering en robotisering de vraag naar middelbaar en hoger opgeleide arbeidskrachten toenemen.[3] Uit de enquête uitgezet onder arbeidsmigranten in onze gemeente blijkt overigens dat 44% momenteel werk verricht dat op een lager niveau is dan de opleiding die ze hebben genoten.

2.3 Economie en arbeidsmigranten

In 2016 droegen arbeidsmigranten uit Midden- en Oost Europa ongeveer 11 miljard euro bij aan het nationaal inkomen van Nederland. Na aftrek van de daarvan uitgekeerde beloning aan arbeidsmigranten blijft ruim 5 miljard euro over, ongeveer 300 euro per Nederlander.[4] Ook in Steenbergen hebben arbeidsmigranten een belangrijk aandeel in de economie. Steenbergse bedrijven in de land- en tuinbouwsector geven aan dat zij zonder arbeidsmigranten niet kunnen blijven bestaan. Ook de komende jaren zal deze behoefte aan arbeidsmigranten blijven bestaan doordat de beroepsbevolking vanaf 2021 zal krimpen.

De keerzijde is dat arbeidsmigranten over het algemeen een laag inkomen hebben. Gemiddeld verdienen zij tot een maximum van 130% van minimum loon. Een stijging van het aantal arbeidsmigranten leidt tot stijging van het aantal laag opgeleiden en weinig kapitaal krachtige inwoners. Tegelijkertijd geven arbeidsmigranten ook weer geld uit in onze gemeente, wat weer bijdraagt aan de economie en de instandhouding van voorzieningen.

2.4 Arbeidsmigranten in de gemeente Steenbergen

In juli 2019 staan in de Basisregistratie Personen (BRP) van de gemeente 2563 mensen ingeschreven met een Poolse, Roemeense, Bulgaarse of Letse nationaliteit. Ook wonen en werken er in onze gemeente mensen uit overige EU landen maar dit gaat om zeer kleine aantallen. Het aantal inschrijvingen in onze gemeente zegt echter weinig over het totaal aantal arbeidsmigranten dat in onze gemeente werkt en/of verblijft. Een deel van de arbeidsmigranten woont wel in onze gemeente (en staat hier dus ingeschreven) maar werkt elders en andersom. Ook hoeven arbeidsmigranten die korter dan 4 maanden in onze gemeente verblijven zich hier niet in te schrijven. Tenslotte is onze gemeentelijke BRP vervuild. Veel arbeidsmigranten hebben zich in het verleden wel in onze gemeente ingeschreven, maar schrijven zich niet uit als ze in een andere gemeente gaan wonen of als ze terugkeren naar eigen land. In de paragraaf over in- en uitschrijvingen in de BRP wordt dit thema verder toegelicht. Ook wordt in de paragraaf over convenanten en afspraken uitgelegd hoe we ervoor willen zorgen dat het systeem wordt opgeschoond.

Naast de volwassenen staan er in de gemeente ook ongeveer 50 kinderen in de basisschoolleeftijd ingeschreven met de Poolse, Roemeense, Bulgaarse of Hongaarse nationaliteit. In de leeftijd van 0-4 jaar zijn dit er al 45. Dit laat zien dat een groeiend aantal arbeidsmigranten besluit zich te vestigen en hier een

[3] Wise-up Consultancy, 2019. Internationale werknemers in de toekomstige arbeidsmarkt van Regio West-Brabant: Arbeidsmarktanalyse.'
[4] SEO Economisch Onderzoek, 2018. 'De economische waarde van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa voor Nederland.'

gezin te stichten. Maatschappelijk gezien kan het interessant zijn om arbeidsmigranten te stimuleren zich hier te vestigen en een gezinsleven op te bouwen. Dit kan ervoor zorgen dat de afname van huidige voorzieningen zoals scholen, supermarkten en verenigingen kan worden beperkt. Door demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing en ontgroening staat de leefbaarheid in onze kernen onder druk.

Niet alleen het aantal arbeidsmigranten dat zich in onze gemeente vestigt neemt toe. We zien ook een toename van het aantal arbeidsmigranten dat hier voor korte of middellange tijd werkt en verblijft. Veel kortverblijvende arbeidsmigranten hoeven zich niet in onze gemeente in te schrijven, dus precieze aantallen ontbreken. Daarom hebben we een inventarisatie bij bedrijven gedaan naar het aantal arbeidsmigranten dat zij in bepaalde perioden in dienst heeft. In de volgende paragraaf wordt dit toegelicht.

2.5 Behoefte van Steenbergse bedrijven aan arbeidsmigranten

De lokale arbeidsmarkt is krap. Eind april 2019 zijn er in Steenbergen 378 lopende WW-uitkeringen, een afname met 113 uitkeringen ten opzichte van een jaar geleden. Dit is een daling van 23%.
Daarnaast waren er in juni 323 bijstandsgerechtigden in onze gemeente. Daarvan is 7% direct bemiddelbaar/ inzetbaar. De overige uitkeringsgerechtigden hebben onvoldoende vaardigheden of er is sprake van medische of sociale belemmeringen. Daarnaast zetten bedrijven waar mogelijk scholieren in tijdens weekenden en vakanties. Dit is echter ruim onvoldoende om in de totale arbeidsbehoefte te voorzien. Arbeidsmigranten zijn daarom voor veel Steenbergse bedrijven onmisbaar.

Op basis van een inventarisatie is de totale behoefte aan arbeidsmigranten in onze gemeente inzichtelijk gemaakt. In overleg met enkele grote glastuinbouwbedrijven is de behoefte voor het kassengebied berekend. Het Ondernemers Platform Steenbergen heeft een peiling uitgevoerd onder hun leden. Slechts 2 leden hebben aangegeven arbeidsmigranten in dienst te hebben. Tenslotte heeft de ZLTO afdeling Steenbergen de achterban geraadpleegd over het aantal arbeidsmigranten dat zij in dienst hebben in bepaalde perioden.

Voor 2020 is de totale behoefte van bedrijven aan arbeidsmigranten berekend op ongeveer 3450 personen. De totale behoefte aan arbeidsmigranten bij een volledig gerealiseerd Agro & Food Cluster Nieuw Prinsenland (AFCNP) is ongeveer 4200 personen. In de cijfers is onderscheid gemaakt tussen arbeidsplaatsen op meer structurele basis en de behoefte in het piekseizoen voor 2 tot 3 maanden (voor bijvoorbeeld het fruitpluk seizoen). Voor 2020 is er een structurele behoefte aan 2450 arbeidsmigranten. Bij een volledig gerealiseerd AFCNP is de structurele behoefte 3200 personen. In de piek van 2 à 3 maanden komen daar ongeveer 1000 personen extra bij. Sommige arbeidsmigranten werken in de piek van het ene bedrijf en voorzien enkele weken of maanden later in de piekbehoefte bij een ander bedrijf. Dit is met name het geval in de akkerbouw, volle grondteelt en fruitteelt. Door het gebruik van verschillende rassen en door innovaties in de sector duren de piekperioden steeds langer en zal er in de toekomst ook in de dalperioden meer werk te verrichten zijn.

	Behoefte 2020	**Behoefte bij een volledig gerealiseerd AFCNP**
Glastuinbouw Westland	500 personen	500 personen
Glastuinbouw Agro & Food Cluster Nieuw Prinsenland	500 personen	1000 personen
Andere agrarische bedrijven (akkerbouw, volle grond, fruitteelt)	1000 personen In de absolute piek van 2 tot 3 maanden komen daar zo'n 1000 personen extra bij	1000 personen In de absolute piek van 2 tot 3 maanden komen daar zo'n 1000 personen extra bij
Bedrijven Agro & Food Cluster Nieuw Prinsenland	250 personen	500 personen
Overige sectoren (bouw, zorg, logistiek, productie, verpakking) Incl. Bedrijventerreinen Reinierpolder 1 & 2 en Molenkreek	200 personen (=schatting, geen cijfers bekend. Vrijwel geen respons van peiling door OPS)	200 personen (=schatting, geen cijfers bekend. Vrijwel geen respons van peiling door OPS)
Totale arbeidsbehoefte	**Gemiddeld 2450 personen tot 3450 personen in het piekseizoen**	**Gemiddeld 3200 personen tot 4200 personen in het piekseizoen**

2.6 Bestaande huisvesting voor arbeidsmigranten

Op dit moment (augustus 2019) worden ongeveer **1040** personen 'legaal' gehuisvest binnen de gemeente Steenbergen.

Huishouden woont in een woning	350 personen exclusief minderjarigen
Stella Maris	400 personen
Andere pensions	20 personen
Op het agrarisch bedrijf	82 personen (Gosun 40, Maatschap Visser 18, Vos 24)
In bedrijfswoning op Reinierpolder	4 personen
Sunclasspark (voor zover binnen de grenzen van het geldende bestemmingsplan)	ruimte voor ongeveer 180 personen. Er is in het rekenvoorbeeld uitgegaan van maximaal 2 arbeidsmigranten in een zomerhuisje.
Totaal	**± 1040 personen**

Naast de 'legale' huisvestingsplekken wonen in ongeveer 60 woningen gemiddeld 4 à 5 arbeidsmigranten die geen huishouden vormen. Ook zijn er huizen waar 7 à 8 arbeidsmigranten wonen in wisselende samenstelling. Dit blijkt uit onderzoek door inspectiebureau Legitiem dat de gemeente heeft laten uitvoeren. De overige arbeidskrachten pendelen dagelijks op en neer naar Steenbergen. Werkgevers in onze gemeente geven aan dat hun werknemers momenteel onder andere in Kaatsheuvel, Den Haag en Zandvliet (BE) zijn gehuisvest. Vanwege de lange reistijden is dit voor zowel de bedrijven als de arbeidsmigranten zelf een onwenselijke situatie.

3. Dilemma's, overwegingen en keuzes

3.1 Huisvesting van arbeidsmigranten

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat er lang niet genoeg verblijfsplaatsen zijn voor alle arbeidsmigranten die in onze gemeente werken. Van de 3450 plekken die in 2020 nodig zijn in het piekseizoen (4200 in 2025), is er op dit moment slechts ruimte voor ongeveer 1000 personen. Huisvesting van arbeidsmigranten is daarom het meest urgente thema binnen het arbeidsmigratie vraagstuk. De verantwoordelijkheid voor het creëren van voldoende maatschappelijke verantwoorde huisvesting ligt primair bij de werkgevers (waaronder uitzendbureaus). Uit de resultaten van de enquête op Ik praat mee blijkt dat ruim 75% van de respondenten vindt dat de verantwoordelijkheid bij de werkgever ligt. 30% vindt (ook) dat de gemeente zijn verantwoordelijkheid moet pakken. De gemeente zal dit doen door het vervullen van een faciliterende en verbindende rol. Projectontwikkelaars en huisvesters kunnen initiatieven ontwikkelen mits er een relatie is met de huisvesting voor arbeidsmigranten van lokale bedrijven.

Uitwisseling met gemeenten in de regio laat zien dat de huisvestingsopgave bij andere gemeenten ook groot is. Iedere gemeente heeft een tekort aan verblijfsplaatsen voor arbeidsmigranten. Uitgangspunt voor ons nieuwe beleid is daarom dat we zorgen dat er binnen onze gemeente evenveel verblijfsplaatsen worden gerealiseerd als dat er behoefte aan arbeidsmigranten is. Daarbij moet als kanttekening worden geplaatst dat het AFCNP een werklocatie van provinciaal belang is, waarbij we ervan uitgaan dat we als gemeente de volledige huisvestingsbehoefte voor het AFCNP opvangen. Dit doen we omdat andere gemeenten in de regio ook kampen met een grote huisvestingsbehoefte.

Het is belangrijk om een gevarieerd aanbod te creëren, afgestemd op de behoeften van verschillende arbeidsmigranten. Naar schatting verblijft 40 procent van de arbeidsmigranten hier korter dan een jaar. Velen van hen worden momenteel gehuisvest in woningen in de woonwijken. Uit de enquête op het Ik praat mee platform blijkt dat 20% van de inwoners dit een goede oplossing vindt. Tweederde van de inwoners vindt dat huisvesting het best geregeld kan worden bij de bedrijven. Arbeidsmigranten zelf huren het liefst een kamer of hebben een eigen woning (52%) zo blijkt uit de enquête uitgezet onder arbeidsmigranten. Slechts 1 persoon heeft aangegeven in een logies of hotel te willen verblijven. 10% verblijft het liefst op het terrein van de werkgever. Bij de cijfers moet als kanttekening worden geplaatst dat bijna 60% van de arbeidsmigranten die de enquête heeft ingevuld verwacht hier langer dan 3 jaar te verblijven. De gemeenteraad tenslotte heeft in het coalitieakkoord het volgende afgesproken: *"Voor arbeidsmigranten, die hier kortdurend werken, streven wij naar huisvesting dichtbij de bedrijven waar zij werken. Dat is maatwerk, waarbij grootschalige locaties, voor arbeidsmigranten die hier werken, onze voorkeur hebben vanwege de scherpe kaders die wij willen stellen met betrekking tot 24/7 professioneel beheer, goede woon- en leefvoorzieningen, optimalisering van de verkeersafwikkeling, enzovoort.."*

Arbeidsmigranten die hier kort verblijven hebben weinig tot geen behoefte aan integratie en hebben naar verwachting vaak ook geen tijd en/ of behoefte om een plek te vinden waar ze kunnen verblijven. De groep arbeidsmigranten die hier voor middellange termijn verblijft is heel divers. Binnen deze groep bevindt zich ook een groot aantal arbeidskrachten die het grootste deel van het jaar hier werkt en enkele maanden per jaar terugkeert naar eigen land. Zowel hun arbeidssituatie kan variëren (van flexibele 0-urencontracten tot meer stabiliteit) als ook hun behoefte om te participeren. Het is daarom goed dat er verschillende huisvestingsmogelijkheden zijn voor deze groep. Arbeidsmigranten die zich voor langere tijd of permanent in onze gemeente vestigen, maken gebruik van het reguliere aanbod aan koop- en huurwoningen. Volgens het Expertisecentrum Flexwonen is circa 30% van de huisvestingsvraag van arbeidsmigranten gezien hun verwachte verblijfsduur gericht is op de langverblijf/ vestiging in de gemeente[5]. In onze gemeente zijn naar schatting gemiddeld meer arbeidsmigranten die hier voor korte periode verblijven vanwege het agrarisch seizoen. Daarom gaan we er vanuit dat ongeveer 20 à 25 procent zich in onze gemeente vestigt. Er moet daarom in de toekomst rekening worden gehouden met

[5] Expertisecentrum Flexwonen, 2019. 'Routekaart naar goede huisvesting voor EU-arbeidsmigranten'

een extra reguliere woningbehoefte. Dit wordt meegenomen in de behoefteramingen voor reguliere woningbouw.
Lokale bedrijven willen het liefst hun werknemers binnen de gemeente huisvesten om lange reistijden te voorkomen. Als gemeente vinden we het belangrijk dat in Steenbergen arbeidsmigranten worden gehuisvest die hier ook werken. Tegelijkertijd moet als kanttekening worden geplaatst dat arbeidsmigranten vrij zijn om te werken en wonen waar zij willen. Naar schatting vormt minimaal een kwart van de arbeidsmigranten een stel. Vaak werkt één persoon binnen de gemeente en zijn/ haar partner in een andere gemeente.

Uitgangspunten:

- Het aantal verblijfplaatsen voor arbeidsmigranten sluit aan bij de behoefte van bedrijven aan arbeidsmigranten.
- Nieuwe en bestaande huisvestingslocaties moeten aantoonbaar inspelen op de behoefte aan huisvesting van arbeidsmigranten, werkzaam bij bedrijven in de gemeente.
- Huisvesting van arbeidsmigranten is primair de verantwoordelijkheid van de werkgever. Ook projectontwikkelaars/ huisvesters kunnen een initiatief indienen, mits er een relatie is met de behoefte aan huisvesting van lokale werknemers. De gemeente heeft een faciliterende en verbindende rol.

Opgave voor nieuwe maatschappelijk verantwoorde huisvestingslocaties

Zoals hierboven toegelicht zijn er in de gemeente zo'n 1040 verblijfsplaatsen voor de +/- 2450 arbeidsmigranten werkzaam bij Steenbergse bedrijven. Dit betekent dat we een opgave hebben van ruim 1400 extra verblijfsplaatsen door het jaar heen en nog eens 1000 extra in het piekseizoen. Bij een volledig gevuld AFCNP zijn er nog 750 structurele verblijfplaatsen (voor kort en middellang verblijf) extra nodig ten opzichte van de opgave voor 2020.

We vinden het belangrijk dat huisvesting voor arbeidsmigranten maatschappelijk verantwoord is. Dit betekent dat we willen zorgen voor een breed spectrum aan soorten huisvesting verspreid over meerdere locaties, afgestemd op de behoeften van arbeidsmigranten. Veelal zal dit maatwerk zijn, afhankelijk van diverse ruimtelijke factoren, de sector waarin arbeidsmigranten werkzaam zijn en de verblijfsduur van arbeidsmigranten. Alle huisvestingslocaties zullen moeten voldoen aan het SNF (Stichting Normering Flexwonen) keurmerk of het Agrarisch Keurmerk Flexwonen. Daarnaast stellen we aanvullende eisen en voorwaarden met betrekking tot beheer, verkeer, communicatie en kwaliteit van de huisvesting (voldoende privacy, voorzieningen, etc.). Dit doen we omdat we als gemeente voor een grote huisvestingsopgave staan. De eisen en voorwaarden worden na vaststelling van de nota van uitgangspunten verder uitgewerkt. Als aanvullende eis willen we in ieder geval opnemen dat er sprake moet zijn van maximaal twee personen per slaapkamer. We vinden het belangrijk dat arbeidsmigranten voldoende privacy hebben. Uit onderzoek[6] blijkt dat arbeidsmigranten hier behoefte aan hebben. Daarnaast zijn kleine behuizing en gebrek aan privacy factoren die ertoe kunnen leiden dat arbeidsmigranten in hun vrije tijd de straat opgaan.[7] Hierdoor kan overlast door geluid of alcoholgebruik toenemen. Ook andere gemeenten met een grote huisvestingsopgave, zoals de gemeenten Waalwijk, Tilburg, Oss en Eersel, hebben dit daarom als aanvullende eis opgenomen.

Hieronder worden per huisvestingslocatie enkele uitgangspunten genoemd met daarbij een korte toelichting. In bijlage I is een tabel opgenomen die inzicht geeft in de opgave voor de realisatie van maatschappelijk verantwoorde huisvesting voor arbeidmigranten. Dit zorgt ervoor dat er geen overaanbod wordt gecreëerd met betrekking tot bijvoorbeeld grootschalige huisvesting.

[6] Engbersen e.a., 2011. Rapport arbeidsmigratie in vieren.
[7] Gestel, van, e.a.,Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 2013. Overlast, lokaal beleid en arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa.

Huisvesting in woningen in woonwijken

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat er in ongeveer 60 woningen arbeidsmigranten worden gehuisvest die geen huishouden vormen. Ongeveer 50% van de inwoners heeft op het Ik praat mee platform een negatieve ervaring beschreven die zij hebben gehad met arbeidsmigranten. 30% van de inwoners (ook) positieve ervaringen met arbeidsmigranten omschreven. Een groot deel van de negatieve ervaringen gaat over arbeidsmigranten die in groepen in woningen zijn gehuisvest. Het gaat dan bijvoorbeeld om parkeer-, geluids- en afvaloverlast. De overlast door afval is gelegen in het feit dat arbeidsmigranten die hier kort verblijven zich niet inschrijven in de Basisregistratie Personen en daarom ook geen afvalstoffenheffing betalen. Er wordt daarom ook geen of onvoldoende afval ingezameld op deze adressen. De afvalinzameling is namelijk gebaseerd op het aantal personen dat op een bepaald adres staat ingeschreven. Wanneer er niemand staat ingeschreven, wordt ervan uit gegaan dat er geen afval hoeft te worden ingezameld op deze adressen.
Niet alleen zorgen groepen arbeidsmigranten in woningen vaak voor overlast, een steeds wisselende samenstelling van bewoners is niet goed voor de leefbaarheid en sociale samenhang in de kernen. Ook wil de gemeente voldoende goedkope woningen beschikbaar houden voor starters en doorstromers. We willen daarom dat er geen kamerverhuur plaatsvindt aan arbeidsmigranten en gaan dan ook strenger handhaven op situaties die hiermee in strijd zijn. Er zal een overgangsperiode worden ingesteld om werkgevers/ huisvesters de mogelijkheid te geven alternatieve huisvesting te realiseren. Dit wordt verder toegelicht in de paragraaf 'handhaving en toezicht'.

Uitgangspunten:

- Woningen in de kern en in het buitengebied moeten worden bewoond door een huishouden.
- Voor bestaande (illegale) situaties gaat een overgangsperiode van 6 maanden gelden.
- Arbeidsmigranten die zich voor langere tijd of permanent in onze gemeente vestigen, wonen met hun gezin of huishouden in een woning in de kernen. Zij kunnen een beroep doen op de reguliere voorzieningen en zich inschrijven bij een woningcorporatie.

Huisvesting op het agrarisch bedrijf (exclusief de glastuinbouwgebieden van het AFCNP en het Steenbergse Westland)

Meerdere agrarische bedrijven maken momenteel gebruik van woningen in de woonwijken om arbeidsmigranten (kamergewijs) te huisvesten. Zoals eerder genoemd zijn woningen alleen bestemd voor huishoudens. Bedrijven zullen daarom de arbeidsmigranten die geen huishouden vormen op een andere manier moeten huisvesten. Voor agrarische bedrijven willen we de mogelijkheden uitbreiden om huisvesting op eigen terrein te realiseren. Daarnaast kan er ruimte worden geboden voor de realisatie van nieuwe pensions / logiesgebouwen, zie ook de toelichting onder 'realisatie van nieuwe pensions en logiesgebouwen'.

Op dit moment is in de bestemmingsplannen voor het buitengebied geregeld dat er maximaal 40 personen mogen worden gehuisvest op het agrarische bedrijf waar men werkt. Voor de meeste bedrijven is dit voldoende. Een aantal bedrijven heeft een grotere behoefte. Een voorbeeld daarvan is fruitteler Gosun Fruit. Dit bedrijf heeft bij het college een principeverzoek ingediend om op eigen terrein 172 personen te mogen huisvesten.

Door de grotere behoefte van sommige bedrijven, willen we middels maatwerk de ruimte bieden om meer personen te huisvesten op het agrarisch bedrijf. Dit geldt niet voor huisvesting op de glastuingebieden van het AFCNP en het Steenbergse Westland. Er wordt geen maximum aantal personen aan verbonden. De arbeidsbehoefte, de omgeving en de ruimtelijke aspecten bepalen de mogelijkheden

en voorwaarden. Vervalt de behoefte aan arbeidsmigranten, dan vervalt ook de behoefte aan huisvesting. De toestemming kan dan worden ingetrokken.

In principe is deze vorm van huisvesting geschikt voor de groep arbeidsmigranten die hier tot een jaar verblijft. Maar ook voor arbeidsmigranten die hier voor middellange tijd verblijft kan deze vorm van huisvesting aantrekkelijk zijn, bijvoorbeeld voor arbeidsmigranten die hier jaarlijks terugkomen om op hetzelfde bedrijf te werken. Volgens de ZLTO is dit het geval bij veel agrarische bedrijven in onze gemeente.

Voorwaarden die gesteld worden aan huisvesting op het agrarisch bedrijf zijn onder andere een goed beheer, minimaal huisvesten conform het SNF keurmerk of Agrarisch Keurmerk Flexwonen. Per locatie moet specifiek worden gekeken naar de verkeersituatie en de verkeersaantrekkende werking in relatie tot de omvang van het initiatief. Aanvullende eisen en voorwaarden worden in een later stadium verder uitgewerkt. Als aanvullende eis moet er in ieder geval sprake zijn van maximaal 2 personen per slaapkamer, zoals ook toegelicht onder 'Opgave voor nieuwe maatschappelijk verantwoorde huisvestingslocaties'. Op het agrarisch terrein staan we huisvesting toe voor kort- en middellang verblijf van arbeidsmigranten. Dit betekent dat arbeidsmigranten soms langere tijd op het terrein verblijven. Zoals eerder toegelicht is voldoende privacy daarom belangrijk in het kader van kwalitatief goede, maatschappelijk verantwoorde, huisvesting.

Uitgangspunten:

- We bieden ruimte voor maatschappelijk verantwoorde huisvesting op het bedrijf waar men werkt.
- Middels maatwerk wordt het maximum van 40 personen los gelaten. Er wordt aansluiting gezocht bij de arbeidsbehoefte van het desbetreffende bedrijf.

Realisatie van nieuwe pensions / logiesgebouwen

Binnen het huidige bestemmingsplan zijn er mogelijkheden om huisvesting van arbeidsmigranten te realiseren binnen de kernen. Dit is het geval bij panden met een specifieke horecabestemming of binnen de bestemming 'Centrumdoeleinden'. In de praktijk is hier de afgelopen jaren gebleken beperkt gebruik van gemaakt. Er worden enkele bovenwoningen in het centrum van Steenbergen benut en er is een pension in Kruisland. Deze planologische ruimte blijft gehandhaafd. De redenering is dat deze locaties al gelegen zijn in een gebied waar veel activiteit plaatsvindt (onder andere horeca, winkels en kantoren) waardoor het in tegenstelling tot een reguliere woonwijk aanvaardbaar wordt geacht om hier ruimte te bieden voor de huisvesting arbeidsmigranten.

Daarnaast is het nodig om nieuwe pensions/ logiesgebouwen te realiseren, om zo te kunnen voorzien in voldoende verblijfsplaatsen voor arbeidsmigranten. Naast de mogelijkheden binnen het bestaande bestemmingsplan zijn er mogelijkheden om nieuwe pensions/ logiesgebouwen te koppelen aan hergebruik van bestaande gebouwen. Pensions en logiesgebouwen kunnen worden gerealiseerd op vrijkomende bedrijfslocaties in de kernen (een mogelijke locatie zou de Kop van Zuid kunnen zijn) en het buitengebied. Op deze locaties is een permanente wijziging van de bestemming ten behoeve van de maatschappelijk verantwoorde huisvesting van arbeidsmigranten mogelijk. Dit sluit aan bij het uitgangspunt van zuinig ruimtegebruik en draagt bij aan de planologische hergebruikmogelijkheden van vrijkomende locaties. Voor de vrijkomende locaties in de kernen is het van belang dat: (1) bedrijfsmatig hergebruik ruimtelijk gezien niet langer voor de hand ligt, dan wel ongewenst is en (2) de vrijkomende locaties niet gevestigd zijn op het bedrijventerrein Reinierpolder 1 en 2 of Molenkreek (werklocaties). Uitgangspunten met betrekking tot huisvesting op bedrijventerreinen worden verderop toegelicht.

We bieden bedrijven / huisvesters de mogelijkheid om gezamenlijk of zelfstandig maatschappelijk verantwoorde huisvesting te realiseren, zowel voor de arbeidsmigrant als voor de omgeving. Een

voorziening moeten beschikken over een 24/7 beheer en goede woon- en leefvoorzieningen. De omvang (aantal bedden) is afhankelijk van de omgeving en de relevante ruimtelijke aspecten. Omliggende bedrijven moeten niet belemmerd worden in de ontwikkeling. Huisvesting dient minimaal te voldoen aan het SNF keurmerk. Andere voorwaarden die gesteld worden aan grootschalige locaties zijn voldoende aandacht voor veiligheid, kwaliteit en een goede verkeersontsluiting. Net als bij huisvesting op het agrarisch bedrijf wordt hier bij huisvesting de aanvullende eis opgenomen dat er sprake moet zijn van maximaal twee personen per slaapkamer.

Voor de continuïteit van de huisvesting van arbeidsmigranten en vanwege de behoefte aan arbeidsmigranten van vele Steenbergse bedrijven zal de gemeente onder voorwaarden, verschillende initiatiefnemers de ruimte bieden om huisvesting te realiseren. Bij de beoordeling van ingediende initiatieven zal bij de concrete planvorming gekeken worden naar de gebruikelijke beoordelingsaspecten als archeologie, gevolgen flora en fauna , waterhuishoudkundige cosequenties etc. Specifiek willen we hier noemen de verkeerskundige consequenties voor de directe omgeving. Dit is een stukje maatwerk bij de concrete planvorming en kan bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat er beperkingen worden opgelegd aan de omvang van het initiatief.

Uitgangspunt:
Pensions en logiesgebouwen kunnen worden gerealiseerd op vrijkomende bedrijfslocaties in de kern en het buitengebied op die locaties waar hergebruik voor bedrijfsdoeleinden niet voor de hand ligt dan wel ongewenst is.

Huisvesting op of aangrenzend aan het Agro & Food Cluster Nieuw Prinsenland

Op het bedrijventerrein van het AFCNP wordt geen ruimte gezien voor de huisvesting van arbeidsmigranten. Daar zijn meerdere redenen voor. Het toevoegen van huisvesting op bedrijventerreinen beperkt de vestigingsmogelijkheden voor bedrijven op de overgebleven kavels vanwege milieu- en veiligheidszonering, met het risico dat sommige kavels daarom niet verkocht en ontwikkeld kunnen worden. Er is in de gemeente verder beperkt ruimte om bedrijvigheid toe te voegen, er zijn vrijwel geen andere bedrijfskavels meer beschikbaar. Daarnaast is het AFCNP in zijn geheel een interessante locatie voor de topsector agrofood omdat dit soort locaties zeldzaam zijn. Het bedrijventerrein van het AFCNP vormt daarmee een belangrijke schakel in de economische ontwikkeling van de gemeente.

In principe wordt, conform het bovenstaande kader ‘Huisvesting op het agrarisch bedrijf’, ook de huisvesting op het glastuinbouwgebied van het AFCNP toegestaan. Als gevolg van toegestane bedrijvigheid op het bedrijventerrein AFCNP gelden er mogelijk ook beperkingen voor de realisatie van huisvestingslocaties voor arbeidsmigranten in het glastuinbouwgebied en aangrenzend aan het AFCNP. De Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant (OMWB) is bezig met een onderzoek naar de milieutechnische aspecten en mogelijke beperkingen voor huisvesting die daarmee samenhangen. De resultaten worden medio augustus verwacht.

Voor het Agro en Food Cluster Nieuw Prinsenland wordt aangrenzend aan het gebied ten zuiden van de Noordlangeweg en ten oosten van de snelweg A4 ruimte geboden voor de realisatie van één of meerdere pensions / logiesgebouwen, buiten een bestaand bouwblok via een tijdelijke afwijking van het bestemmingsplan voor maximaal 10 jaar. Tijdelijk omdat dit wenselijk is vanuit het oogpunt van zuinig ruimtegebruik samenhangend met de onzekerheid omtrent de lange termijnbehoefte aan huisvesting voor arbeidsmigranten.

Huisvesting van arbeidsmigranten ten behoeve van het AFCNP is verder mogelijk door een pension / logiesgebouw op vrijkomende bedrijfslocaties in de kern en het buitengebied te realiseren.

Uitgangspunten:

- Geen huisvesting van arbeidsmigranten op het bedrijventerrein van het AFCNP.
- Huisvesting op het glastuinbouwgebied van het AFCNP wordt toegestaan, mits dit milieutechnisch verantwoord is.
- Ten behoeve van het Agro en Food Cluster Nieuw Prinsenland wordt aangrenzend aan het gebied ten zuiden van de Noordlangeweg en ten oosten van de snelweg A4 ruimte geboden voor de realisatie van één of meerdere pensions / logiesgebouwen, voor maximaal 10 jaar.

Huisvesting op of aangrenzend aan het Glastuinbouwgebied Westland

Voor het Steenbergse glastuinbouwgebied Westland geldt eveneens een huisvestingsopgave. Op dit moment is in de bestemmingsplannen voor het buitengebied geregeld dat er maximaal 40 personen mogen worden gehuisvest op het glastuinbouw bedrijf waar men werkt. Voor meerdere bedrijven in het Westland is dit voldoende. Een aantal bedrijven heeft een grotere behoefte aan huisvesting op eigen terrein. Daarnaast kan voor het Westland ten noorden aangrenzend aan het gebied en ten oosten van de snelweg A4 ruimte worden geboden voor de realisatie van één of meerdere pensions / logiesgebouwen, buiten een bestaand bouwblok via een tijdelijke afwijking van het bestemmingsplan voor maximaal 10 jaar. Het gebied rondom De Ligne kan hiervoor niet worden benut. Ook kan er worden gedacht aan de realisatie van een pension / logiesgebouw op vrijkomende bedrijfslocaties in de kern en het buitengebied. Ten slotte is andere legale huisvesting van arbeidsmigranten in lijn met dit beleidskader eveneens toegestaan.

Uitgangspunten:

- Ruimte bieden voor de maatschappelijk verantwoorde huisvesting van arbeidsmigranten op het glastuinbouwbedrijf waar men werkt. Voor de toepassing wordt aansluiting gezocht bij de uitgangspunten, zoals eerder genoemd bij 'Huisvesting op het agrarisch bedrijf'
- Ten behoeve van het Glastuinbouwgebied Westland wordt eveneens ten noorden aangrenzend aan het gebied en ten oosten van de snelweg A4 ruimte geboden voor de realisatie van één of meerdere pensions / logiesgebouwen, buiten een bestaand bouwblok via een tijdelijke afwijking van het bestemmingsplan voor maximaal 10 jaar.
- Het gebied rondom De Ligne kan niet worden benut.

Huisvesting op overige bedrijventerreinen

Huisvesting op de bedrijventerreinen Reinierpolder 1 & 2 en Molenkreek wordt niet toegestaan met uitzondering van het gebruik van de al bestaande bedrijfswoningen waar maximaal 4 personen kunnen worden gehuisvest (eigen personeel). Reden hiervoor is dat huisvesting van arbeidsmigranten de ontwikkelingsmogelijkheden van individuele bedrijven beperkt. Op bedrijventerreinen is er sprake van milieuzonering. Daarnaast zijn er in de beleidsvisie externe veiligheid richtlijnen opgenomen voor Reinierpolder 1 en 2 met betrekking tot de veiligheid voor mensen.
Het Ondernemers Platform Steenbergen heeft onder haar leden een inventarisatie uitgevoerd naar de behoefte van (niet-agrarische) bedrijven aan arbeidsmigranten. Slechts enkele bedrijven hebben aangegeven een behoefte te hebben aan arbeidsmigranten maar deze aantallen zijn verwaarloosbaar.

Uitgangspunt:
Geen huisvesting van arbeidsmigranten op de bedrijventerreinen. Er wordt een uitzondering gemaakt voor het huisvesten van het eigen personeel (maximaal 4 arbeidsmigranten) in een bestaande bedrijfswoning.

Locaties bestemd voor verblijfsrecreatie

Voor het behoud van de Steenbergse verblijfsrecreatie is het van belang om de verblijfsrecreatieve bestemmingen niet te benutten voor de huisvesting van arbeidsmigranten.

Uitgangspunt:
Huisvesting van arbeidsmigranten is niet toegestaan op locaties bestemd voor verblijfsrecreatie.

Actuele dossiers huisvesting arbeidsmigranten

Sunclasspark

De geldende ruimtelijke structuurvisie biedt ruimte voor zowel een recreatieve ontwikkeling als voor de 'huisvesting' van arbeidsmigranten. Het uitgevoerde haalbaarheidsonderzoek over de toekomst van Sunclass gaat in op de economische uitvoerbaarheid van de verschillende opties. Een recreatieve ontwikkeling wordt niet reëel geacht. Voor de huisvesting van arbeidsmigranten in een 'tijdelijke' vorm is ruimte mogelijk. Er wordt daarom voorgesteld om deze mogelijkheid als uitgangspunt te kiezen voor de invulling van het Sunclasspark . Er zal in ieder geval sprake moeten zijn van een goede ruimtelijke ordening. Andere belangrijke onderdelen zijn: 24/7 beheer, minimaal huisvesten conform SNF keurmerk en maximaal 2 personen per huisje. Het college is het bevoegde gezag voor een tijdelijke afwijking van het bestemmingsplan. De mogelijkheid om het Sunclasspark in een bestemmingsplan permanent om te vormen voor de huisvesting van arbeidsmigranten (grootschalige locatie voor logies / pension) staat ook open. Een belangrijk punt hierbij is de economische uitvoerbaarheid. Het is aan de initiatiefnemer(s) op het Sunclasspark om dit aan te tonen.

Uitgangspunt:
De ruimte bieden voor de maatschappelijk verantwoorde huisvesting van arbeidsmigranten (grootschalige locatie voor logies / pension) op het Sunclasspark. Een recreatieve ontwikkeling van het park wordt niet reëel geacht. Voor de huisvesting van arbeidsmigranten wordt in eerste instantie uitgegaan van een tijdelijke afwijking van het bestemmingsplan (voor maximaal 10 jaar). Kan de permanente omvorming voor de huisvesting van arbeidsmigranten op het Sunclasspark worden onderbouwd, dan kan de gemeenteraad ook overwegen om het bestemmingsplan hierop aan te passen. Het is aan een initiatiefnemer op het Sunclasspark om dit aan te tonen.

Plan huisvesting arbeidsmigranten Dinteloord

Het plan van Flex Employment om huisvesting te realiseren in Dinteloord is niet in lijn met deze nota van uitgangspunten.

3.2 Economische afwegingen

In het raadsakkoord is besloten dat zal worden ingezet op acquisitie voor het aantrekken van nieuwe bedrijven met een agrarisch en duurzaam karakter. Uitbreiding van bedrijvigheid in de agrarische sector betekent bijna per definitie een grotere behoefte aan arbeidsmigranten. Het is daarom belangrijk om al op voorhand afspraken te maken met bedrijven over de huisvesting van arbeidsmigranten. Ook bij uitbreiding van bedrijven met een grote behoefte aan arbeidsmigranten worden afspraken gemaakt over huisvesting van personeel.

Andere gemeenten met een grote land- en tuinbouwsector voeren actief beleid om voldoende arbeidsmigranten te trekken. Dit wordt gedaan om de leefbaarheid in plattelandsgemeenten in stand te houden. Arbeidsmigranten doen boodschappen bij de lokale supermarkten, kopen kleding en trekken er op vrije dagen op uit. Wanneer zij zich vestigen in onze gemeente gaan hun kinderen hier naar school. In de gemeente Steenbergen zijn er nu al winkels die langer open zijn om te kunnen voorzien in de behoeften van arbeidsmigranten. Daarmee zorgen arbeidsmigranten voor een bloeiende lokale economie.

Uitgangspunt:
Bij uitgifte van bedrijfskavels of bij uitbreiding van bedrijven maakt de gemeente, indien van toepassing, afspraken met werkgevers over invulling van personeel en de huisvesting van arbeidsmigranten.

3.3 Participatie en integratie

Arbeidsmigranten in onze gemeente zijn voornamelijk EU-burgers. Zij hebben daarom geen verplichting tot integratie in de vorm van inburgering. Integratie en participatie gebeurt dus op basis van vrijwilligheid. Er zijn verschillende behoeften op het vlak van participatie en integratie voor de diverse groepen arbeidsmigranten. Integratie is vaak pas aan de orde voor arbeidsmigranten die besluiten zich voor langere tijd of permanent in Nederland te vestigen. Het participatieproces daarentegen start op het moment dat ze naar de gemeente Steenbergen komen, door het aanbieden van informatie over wonen, werken en leven in de gemeente. Arbeidsmigranten zelf geven aan met name behoefte te hebben aan informatie over huisvesting/ wonen (56%), taalcursussen (43%), zorg ontvangen (35%) en belastingen (32%).

Het is belangrijk om te beseffen dat arbeidsmigranten maar een deel van hun tijd aan het werk zijn. Net als andere inwoners hebben ze behoefte aan sociale contacten, vrijetijdsbesteding, het doen van boodschappen of het bezoeken van een dokter. We willen onderzoeken of voorzieningen als sportparken en atletiekbaan opengesteld kunnen worden voor incidenteel gebruik door arbeidsmigranten.
68% van de arbeidsmigranten in onze gemeente voelt zich hier thuis, zo blijkt uit de enquête. Dit is gelegen aan de plek waar zij wonen (34%) en aan de aanwezigheid van familie en vrienden (41%). Van de mensen die zich hier niet thuis voelen (32%) zegt 22% dat het zou helpen als zij de Nederlandse taal machtig zouden zijn. Ook meer sociale contacten (16%) en een andere plek om te wonen (17%) worden genoemd. Inwoners vinden het belangrijk dat arbeidsmigranten deelnemen aan de gemeenschap waarin zij wonen. Slechts 20% geeft aan het niet belangrijk te vinden dat zij onderdeel worden van de samenleving.

We sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaande voorzieningen en initiatieven als het gaat om participatie en integratie. Veel landelijke informatie voor arbeidsmigranten is al beschikbaar in verschillende talen. Ook wordt de aansluiting gezocht met lokale initiatieven. We stimuleren ideeën om het contact tussen inwoners en arbeidsmigranten te bevorderen. Het initiatievenfonds wordt hiervoor ingezet. Het initiatievenfonds kan deels gefinancierd worden door inkomsten uit de heffing van toeristen-/ verblijfsbelasting. Zie voor meer informatie paragraaf 3.6.
Daarnaast is het belangrijk om werkgevers te betrekken bij het participatieproces van arbeidsmigranten. Het communiceren over lokale regels, normen, waarden en omgangsvormen is een verantwoordelijkheid die primair bij de werkgever ligt, zo stelt ruim 80% van de inwoners die op de enquête heeft gereageerd. De gemeente wil hierin samenwerken met werkgevers. De groep arbeidsmigranten die van plan is korter dan 4 maanden in onze gemeente te verblijven, kan het best bereikt via de werkgevers. Deze groep hoeft zich namelijk niet in de Basisregistratie Personen van de gemeente in te schrijven en blijft daarom buiten beeld van de gemeente. Werkgevers zijn vaak goed op de hoogte van de behoeften van hun werknemers. Een groot deel van de arbeidsmigranten komt jaarlijks voor een aantal maanden terug, vaak bij dezelfde

werkgever. Het is belangrijk te starten met informatievoorziening bij het eerste verblijf in de gemeente. Het gaat dan om het informeren over basisaspecten met betrekking tot werken en wonen in de gemeente. In paragraaf 3.8 over contracten en convenanten gaan we in op de manier waarop we dit samen met werkgevers willen realiseren.

Goede en betrouwbare informatie voor arbeidsmigranten is ook van belang om misstanden te voorkomen. Het College voor de Rechten van de Mens adviseert daarom om te voorzien in een laagdrempelig informatieloket in meerdere talen. Dit kan een (part-time) bemand loket zijn, een digitaal informatiepunt in de taal van arbeidsmigranten of door het houden van spreekuren voor arbeidsmigranten. Verder onderzoek naar de mogelijkheden en kosten is nodig.

Uitgangspunten:

- We zetten in op een goede informatievoorziening voor arbeidsmigranten. De gemeente neemt een actieve rol in en betrekt de werkgevers hierbij.
- We zorgen voor aansluiting van arbeidsmigranten op gemeentelijke basisvoorzieningen op het gebied van taal, onderwijs, gezondheid, vrije tijd en werk & inkomen
- We onderzoeken de mogelijkheden voor een (digitaal) informatieloket waar arbeidsmigranten terecht kunnen. We gaan hierover in gesprek met andere gemeenten in de regio.
- We bevorderen contacten tussen inwoners en arbeidsmigranten.

3.4 Onderwijs en taal

Gemeenten krijgen financiële middelen van het Rijk om goed onderwijsachterstandenbeleid te voeren (GOAB-middelen). Voor- en vroegschoolse educatie (VVE) is daar onderdeel van. Het is niet duidelijk hoeveel kinderen van arbeidsmigranten daar gebruik van maken omdat de betrokken partijen (scholen, jeugdgezondheidszorg en aanbieders van peuter- en kinderopvang) dit niet expliciet mogen registreren. Wel weten we dat veel arbeidsmigranten met schoolgaande kinderen moeite hebben om te communiceren met school en vice versa. Scholen geven zelf aan dan gebruik te maken van andere migrantenouders of kinderen zelf die de Nederlandse taal beter beheersen. Dit is onder andere uit privacy overwegingen onwenselijk.

Uit onderzoek[8] blijkt verder dat 40% van de hulpkrachten in de landbouw laaggeletterd is. Niet alleen zorgt dit ervoor dat arbeidskrachten in een kwetsbare positie zitten, ook voor bedrijven kan het nadelig zijn. Deze werknemers begrijpen informatie minder goed, waardoor ze minder productief zijn en meer fouten maken. Daarnaast is er een groter risico op bedrijfsongevallen. Van de arbeidsmigranten die de enquête hebben ingevuld geeft 66% aan graag een taalcursus Nederlands te willen volgen. Ook 86% van de inwoners geeft aan dat als arbeidsmigranten onderdeel willen zijn van de samenleving dat zij het best de Nederlandse taal kunnen leren.

Het Taalhuis in Steenbergen zal de komende jaren verder worden doorontwikkeld om te voorzien in de taalbehoefte van inwoners van 0 tot 100 jaar. Daarnaast kan het Taalhuis worden gebruikt als netwerkorganisatie om arbeidsmigranten en andere mensen met een taalbehoefte te verbinden met maatschappelijke initiatieven en welzijnsorganisaties. Dit zal meegenomen worden in de nieuwe integrale aanpak voor het Taalhuis Steenbergen. Hierbij wordt ook verkend op welke manier de samenwerking kan worden gezocht met bedrijven die arbeidsmigranten in dienst hebben.

[8] Stichting Lezen en Schrijven

Uitgangspunt:
We onderzoeken de mogelijkheden om het Taalhuis Steenbergen actief in te zetten als netwerkorganisatie om arbeidsmigranten en andere mensen met een taalbehoefte te verbinden met maatschappelijke initiatieven en welzijnsorganisaties

3.5 In- en uitschrijving Basisregistratie Personen (BRP)

Arbeidsmigranten die in de gemeente gehuisvest zijn en niet ingeschreven staan in de BRP moeten zich inschrijven bij het RNI loket (Registratie Niet-Ingezetenen). Daar wordt alleen een woonadres in het buitenland vastgelegd en geen Nederlands (verblijfs)adres. Bij een (beoogd) verblijf van langer dan 4 maanden is het wettelijk verplicht om in te schrijven in het BRP.

Werkgevers zijn mede-verantwoordelijk voor een correcte in- en uitschrijving in de BRP. Om het proces te vergemakkelijken willen we inschrijvingsformulieren wegleggen bij de werkgever. Daarbij geven we een duidelijke instructie en voorzien we de werkgever van informatie en formulieren met betrekking tot uitschrijving van arbeidsmigranten. We vragen werkgevers om al bij het invullen van het inschrijvingsformulier ook al een handtekening te laten zetten op het uitschrijvingsformulier. Dit zorgt ervoor dat arbeidsmigranten altijd uitgeschreven kunnen worden, ook al zijn ze (onverwacht) niet meer werkzaam bij de werkgever/ uitzendbureau.

Wat betreft Stella Maris zijn er in het verleden wel altijd arbeidsmigranten ingeschreven, maar werden zij bij vertrek naar herkomstland of naar een andere gemeente niet uitgeschreven. Daarom is er nu sprake van een ruime overschrijding van het aantal inschrijvingen op dit adres. Hierover worden op dit moment gesprekken gevoerd met Goodmorning B.V. De afspraken over in- en uitschrijvingen met werkgevers/ uitzendbureaus worden vastgelegd in een convenant.

Uitgangspunt:
We leggen in- en uitschrijvingsformulieren weg bij de werkgever/ uitzendbureau. We maken afspraken over het proces rondom in- en uitschrijven en leggen deze vast in een convenant.

3.6 Verblijfsbelasting

Werkgevers en verhuurders die arbeidsmigranten huisvesten moeten toeristenbelasting (hierbij is het belastbare feit: het aanbieden van verblijf tegen welke vergoeding dan ook) betalen als arbeidsmigranten zich niet als ingezetene van de gemeente laten registreren. Dit is het geval als arbeidsmigranten niet langer dan 4 maanden in onze gemeente verblijven. Deze verplichting, op basis van de verordening toeristenbelasting van de gemeente Steenbergen, in combinatie met de afspraken die aan de voorkant met de huisvesters gemaakt worden, dienen als stimulans dat arbeidsmigranten zich registreren in de BRP. Voor ons als gemeente is dit van belang om inzichtelijk te hebben hoeveel arbeidsmigranten in onze gemeente woont. Daarnaast ontvangen we als gemeente voor elke inwoner, ingeschreven in de BRP, een bijdrage van de Rijksoverheid uit het gemeentefonds.

De belastingplicht ligt bij degene die verblijf aanbiedt. Dit kan zijn het uitzendbureau of de huisvester zijn. In de praktijk wordt de belasting vaak doorgerekend aan arbeidsmigranten, terwijl zij toch al van een laag salaris moeten rondkomen. Ander nadeel van het innen van verblijfsbelasting is dat het voor werkgevers aantrekkelijk kan zijn om arbeidsmigranten zoveel mogelijk in te laten schrijven in het BRP om zo de verblijfsbelasting te ontlopen.

Tegelijkertijd kunnen de inkomsten worden gebruikt om voorzieningen in de gemeente, waar ook arbeidsmigranten gebruik van maken, in stand te houden. De inkomsten kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt voor het initiatievenfonds. Daarnaast kan het gebruikt worden ten behoeve van de dienstverlening aan arbeidsmigranten of om te investeren in het participatieproces. Wel dient er rekening gehouden te worden met het feit dat het innen van toeristenbelasting ook extra kosten voor ambtelijke capaciteit met zich meebrengt. Voorgesteld wordt om met de werkgever naar praktische oplossingen te zoeken en bijvoorbeeld een vast (forfaitair) bedrag af te spreken en dit op te nemen in een convenant.

Uitgangspunt:
We stellen het betalen van toeristen/ verblijfsbelasting verplicht voor arbeidsmigranten die zich niet als ingezetene van de gemeente laten registreren.

3.7 Toezicht en handhaving

Eerder werd genoemd dat er ongeveer 60 woningen zijn waar sprake is van kamerverhuur aan arbeidsmigranten. De komende periode gaan we daarom zoveel mogelijk in gesprek met werkgevers waarvan arbeidsmigranten in de woonwijken zijn gehuisvest. Bedrijven en uitzendbureaus moeten de kans krijgen om een andere oplossing te vinden voor het huisvesten van hun werknemers. Na vaststelling van het beleid bieden wij hen daarom de mogelijkheid om binnen 6 maanden, in de periode tot en met 1 augustus 2020, een plan in te dienen dat inzichtelijk maakt hoe zij hun personeel op een legale manier gaan huisvesten. Tijdens de planontwikkeling zal er niet worden gehandhaafd bij de woningen van deze werkgevers. In overige situaties, als er geen plan ligt na 6 maanden, zal worden opgetreden. Dit zijn we niet alleen wettelijk verplicht maar is ook van belang in het kader van brandveiligheid en om situaties van overbewoning en overlast te voorkomen. Ook willen we dat voor alle bedrijven dezelfde regels gelden. Bedrijven die het goed willen regelen worden daardoor niet benadeeld. We gaan ervan uit dat een aantal bedrijven huisvesting zal kunnen realiseren op eigen terrein. Daarnaast willen we met verschillende partijen aan de slag om het ontwikkelen van grootschalige huisvesting mogelijk te maken. Door meer ruimte te bieden voor huisvesting op andere plaatsen, voorkomen we dat bedrijven in de problemen komen.

In de toekomst wordt het steeds moeilijker om voldoende arbeidskrachten te vinden. Daarom hebben ook bedrijven er baat bij dat huisvesting van arbeidsmigranten kwalitatief goed geregeld is. We zullen intensief samenwerken met de Inspectie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wanneer dit niet het geval is. Bij signalen of vermoedens van arbeidsuitbuiting wordt direct contact opgenomen met SZW. Ook kan het RIEC (Regionale Informatie en Expertise Centra) worden ingeschakeld bij fraude of vermoedens van mensenhandel. SZW en/of RIEC kunnen vervolgens verder onderzoek doen. Om uitbuiting te voorkomen gaan we beter communiceren naar arbeidsmigranten over hun rechten en plichten. Uit de enquête onder arbeidsmigranten blijkt dat 28% behoefte heeft aan informatie over hun arbeidsrechten.

Uitgangspunt:
Na vaststelling van het beleid zullen we handhaven op kamerverhuur aan arbeidsmigranten. Voor bestaande situaties gaat een overgangsperiode van 6 maanden gelden waarin werkgevers/ huisvesters inzichtelijk kunnen maken hoe zij arbeidsmigranten op een alternatieve manier gaan huisvesten.

3.8 Convenanten met werkgevers en huisvesters

Werkgevers zijn primair verantwoordelijk voor kwalitatief goede huisvesting en voldoende voorzieningen

voor arbeidsmigranten. De gemeente wil hierin zoveel mogelijk ondersteunen en faciliteren. Daarbij willen we toegankelijk en klantvriendelijk zijn voor bedrijven in onze gemeente. We investeren daarom in duurzame relaties met bedrijven die arbeidsmigranten in dienst hebben. We willen met hen meedenken over hoe zij arbeidsmigranten aan zich kunnen binden zodat dezelfde mensen jaarlijks terugkomen en/of zich hier willen vestigen.

Onderdeel van de duurzame relatie is het afsluiten van convenanten met (grote) bedrijven/ huisvesters en uitzendbureaus/ huisvesters. In het convenant zullen zaken als toeristenbelasting, in- en uitschrijvingen en huisvesting volgens SNF keurmerk of Agrarisch Keurmerk Flexwonen worden opgenomen. Daarnaast wordt de rol van de werkgever omschreven op het gebied van taal, participatie en informatievoorziening aan arbeidsmigranten. Ook zal worden onderzocht of we in het convenant een redelijke termijn tussen het einde van een arbeidscontract en einde van het huisvestingscontract kunnen opnemen. Dit om te voorkomen dat iemand van de één op de andere dag op straat staat. Ten slotte wordt bekeken of we het bijhouden van een nachtregister verplicht kunnen stellen.

De precieze inhoud van het convenant zal in overleg met de betrokken werkgevers/ uitzendbureaus verder worden ingevuld. Momenteel wordt al overleg gevoerd met uitzendbureau Goodmorning B.V. over de inhoud van een convenant met betrekking tot Stella Maris. Doel is onder meer het aantal inschrijvingen op Stella Maris terug te brengen.

Uitgangspunten:

- De gemeente zet in op een duurzame relatie met werkgevers en huisvesters.
- Er zullen convenanten worden afgesloten met werkgevers/ huisvesters.

3.9 Communicatie

In paragraaf 3.3 zijn we ingegaan op het belang van een goede communicatie en dienstverlening naar arbeidsmigranten. Het blijft een uitdaging om niet alleen over, maar ook met de arbeidsmigranten zelf in gesprek te blijven, hun wensen en behoeften in beeld te krijgen en hen van goede informatie te voorzien op het gebied van bv. taal, onderwijs, wonen en gezondheid. Daarnaast is het belangrijk dat we inwoners goed informeren. Via steenbergen.ikpraatmee.nl koppelen we de resultaten van de vragenlijst terug en laten we inwoners weten wat we met hun antwoorden gaan doen en wat onze vervolgstappen zijn.

De uitgangspunten zullen uitgewerkt worden in een beleidsnota, die in november aan de gemeenteraad wordt aangeboden. Voor de uitwerking van het beleid wordt verder in gesprek gegaan met verschillende betrokkenen zoals: werkgevers, huisvesters, uitzendbureaus, initiatiefnemers en andere partijen.
Met betrekking tot communicatie over nieuwe huisvestingslocaties wordt er pas gecommuniceerd over een specifieke locatie als een initiatiefnemer een initieel plan heeft gemaakt dat met de gemeente is besproken, geen onoplosbare belemmeringen kent én als er goede communicatie- en beheerafspraken zijn vastgelegd. Pas dan wordt het plan breder gepresenteerd en kan de dialoog met de raad, belanghebbenden en inwoners starten.

3.10 Regionale afstemming

Het arbeidsmigratie vraagstuk overstijgt de grenzen van onze gemeente. Arbeidsmigranten wonen in de ene gemeente en werken op tijdelijke contracten in andere gemeenten in de regio. Er reizen dagelijks naar schatting honderden arbeidsmigranten op en neer naar onze gemeente om hier te werken of te verblijven. Door deze bewegingen is het bovenal een (sub)regionaal vraagstuk. Samenwerking met gemeenten uit de regio is daarom erg belangrijk. Beleidsmaatregelen in andere gemeenten rondom huisvesting, toezicht en handhaving hebben direct effect op de uitwerking van ons beleid. Maar andere

gemeenten hebben ook vergelijkbare behoeften zoals integratie en participatie van arbeidsmigranten. We kunnen van elkaar leren en ons beleid op elkaar afstemmen.

Regionale afstemming vindt plaats door onderlinge uitwisseling met gemeenten in de regio. Daarnaast organiseert de provincie regiotafels waarvan de eerste in april 2019 plaatsvond. Doel van de regiotafels is om marktpartijen te verbinden met gemeenten. De insteek is dat de regiotafels een meer structureel karakter krijgen, waarbij informatie en dilemma's worden uitgewisseld en wordt toegewerkt naar een gezamenlijke agenda en uiteindelijk concrete afspraken. Ten slotte heeft de Regio West-Brabant (RWB) dit jaar een onderzoek afgerond naar "Internationale werknemers in de toekomstige arbeidsmarkt van Regio West-Brabant". In september wordt het rapport in de commissie van advies besproken en wordt besproken of het een vervolg krijgt. Voorlopig neemt de RWB geen coördinerende rol op het vlak van arbeidsmigratie in.

3.11 Risico's

Deze nota van uitgangspunten is tot stand gekomen na zorgvuldige inventarisatie en vele gesprekken met betrokken partijen. Desondanks hebben wij een aantal aannames moeten doen. Met name als het gaat om de gepresenteerde aantallen arbeidsmigranten, nu en in de toekomst, betreft dit geen exacte cijfers. We hebben de achterliggende jaren gezien hoe snel ontwikkelingen hierin kunnen gaan. Daarbij hebben we ook te maken met afhankelijkheden binnen de gemeente. Als we het aantal verblijfsplaatsen voor arbeidsmigranten niet snel genoeg kunnen uitbreiden, zal de druk op de woonwijken niet verminderen, of zelfs kunnen toenemen. Het aantal gedoogsituaties en overlastsituaties zal daardoor niet kunnen afnemen. Dit kan gevolgen hebben voor de acceptatie van migranten in de samenleving, het imago van de gemeente bij inwoners omdat verwachtingen niet worden waargemaakt, en de inzet van ambtelijke capaciteit. We zullen fors investeren in de relatie met werkgevers om met hen huisvesting te ontwikkelen. We kunnen hen, als we dat al zouden willen, echter niet dwingen hun medewerkers in onze gemeente te huisvesten. Aangezien het om een regionaal vraagstuk gaat, kan beleid van de buurgemeenten invloed hebben op onze opgave. Daarom hechten we aan goede samenwerking in de regio.

De uitgangspunten in deze nota hebben wij zo willen formuleren dat het beleid voor een lange periode houdbaar is. In de beleidsnota zullen wij nader ingaan op de risico's en beheersmaatregelen die wij naar aanleiding daarvan nemen.

4. Hoe nu verder?

Deze nota van uitgangspunten zal verder uitgewerkt worden in de beleidsnota arbeidsmigratie. Deze zal in november aan de gemeenteraad worden voorgelegd. Daarnaast zal een uitvoeringsprogramma worden opgeleverd welke ter kennisname aan de raad wordt aangeboden. Deze komt zoveel mogelijk tot stand in dialoog met de omgeving. De resultaten uit de enquêtes voor inwoners en arbeidsmigranten worden ook gebruikt om tot het uitvoeringsprogramma te komen. In het uitvoeringsprogramma zal onder meer aandacht zijn voor planning en prioritering op basis van risico's en politieke keuzes. Ook moeten we rekening houden met de ambtelijke capaciteit binnen de verschillende disciplines. In de tussentijd zitten we niet stil maar gaan we door met overleggen met werkgevers, huisvesters, initiatiefnemers en andere partijen. Ook houden we nieuwe ontwikkelingen op gebied van arbeidsmigranten, arbeidsmarkt en wet- en regelgeving nauwlettend in de gaten.

Bijlage I: Tabel met te realiseren verblijfplaatsen

	Opgave 2020, bij een AFCNP in ontwikkeling	**Opgave bij een volledig gerealiseerd AFCNP**
Arbeidsbehoefte arbeidsmigranten	2450 personen + 1000 personen in het piekseizoen van 2 tot 3 maanden	3200 personen + 1000 personen in het piekseizoen 2 tot 3 maanden
Bestaande legale 'huisvestingslocaties'	1040 verblijfplaatsen	1040 verblijfplaatsen
Vestigen in een woning. Aanname dat ongeveer 25% van de arbeidsmigranten zich op termijn zal vestigen in een woning binnen de gemeente	Er zijn ongeveer reeds 350 personen (exclusief minderjarigen) legaal woonachtig in de woningen.	Als gevolg van de verdere ontwikkeling van het AFCNP wordt uitgegaan van een toename van 188 personen die zich gaan vestigen in een woning binnen de gemeente (25 % van 750 toekomstige arbeidsplaatsen voor arbeidsmigranten).
Nog te realiseren verblijfplaatsen voor arbeidsmigranten	**± 1410 structurele verblijfplaatsen (2450 – 1040) + 1000 in het piekseizoen**	**± 1972 verblijfplaatsen (3200 – 1040 -188) +1000 in het piekseizoen**
	Verdeling van de ± 1410 structurele verblijfplaatsen + 1000 verblijfplaatsen voor het piekseizoen	**Verdeling van de ± 1970 structurele verblijfplaatsen + 1000 verblijfplaatsen voor het piekseizoen**
De behoefte vanuit de agrarische bedrijven, anders dan de glastuinbouwbedrijven kan conform het kader vanuit de nota van uitgangspunten op of buiten het agrarisch bedrijf worden gerealiseerd.	**± 920** nieuwe legale (structurele) verblijfplaatsen .	**± 920** legale nieuwe (structurele) verblijfplaatsen .
In het piekseizoen van 2 tot 3 maanden weken is er voor agrarische bedrijven (exclusief de glastuinbouw) een aanvullende behoefte van 1000 verblijfplaatsen. Deze behoefte kan eveneens conform het kader vanuit de nota van uitgangspunten op of buiten het agrarisch bedrijf worden gerealiseerd.	**± 1000** verblijfsplaatsen in het piekseizoen.	**± 1000** verblijfsplaatsen in het piekseizoen.
Resterende opgave voor het AFCNP, het Glastuinbouwgebied Westland en de overige sectoren (zorg, logistiek, distributie, etc.) Deze behoefte kan conform het kader vanuit de nota van uitgangspunten worden gerealiseerd.	**± 490** nieuwe legale verblijfplaatsen.	**± 1050** nieuwe legale verblijfplaatsen